

אורות בכרמל

ישיבת "אור וישועה" חיפה

אדר תשפ"ז

הרי יצאנו ממיתה לחיים! והרי בפסח, ביציאת מצרים, יצאנו מעבדות לחירות ועלינו לומר שירה על כך, ואם כן, על הצלה מכליה גמורה כפי שנגזר עלינו בימי המן, קל וחומר שראוי לומר שירה?

התלמוד מציע מספר תשובות לקושיה זו. התשובה הראשונה היא שאין אומרים הלל על נס שהתרחש בחו"ל. די בקביעה זו בכדי לעורר בנו את השאלה, מה ההבדל בין נס בחו"ל לנס בא"י? הרי אמירת ההלל מביעה תודה על הצלה מסכנה המרחפת מעל ראשנו, וזו הצלה וזו הצלה! תשובה נוספת, מפי רב נחמן, היא ש"קרייתא זו הלילא". קריאת המגילה עצמה היא התחליף להלל. כלומר, סיפור הנס עצמו הוא ההודאה עליו, ולכן אין צורך להוסיף עוד אמירת הלל. אולם רבא, תלמידו של רב נחמן, טוען טענה יסודית ומזעזעת: בפסוקי ההלל אנו אומרים "הללו עבדי ה'", אך בפורים האם אנו יכולים לומר זאת? לא ולא! שכן "אכתי עבדי אחשוורוש אנן" - עדיין עבדי אחשוורוש אנחנו. למרות הנס העצום של ההצלה מגזירת כיליון, עם ישראל נותרו עבדים של אחשוורוש ולכן אינו יכול לומר "הללו עבדי ה'".

היינו מצפים שההלכה תיפסק כרב נחמן, שהרי כך פסק הרמב"ם בהלכות מגילה וחנוכה (ג, ו): "...ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל". קריאת המגילה היא ההלל, וזו הסיבה שאין תקנה לומר הלל. אולם, כאשר אנו מתבוננים בדברי הרי"ף, מגדולי הפוסקים שבכל הדורות, אנו מוצאים דבר מעניין. הרי"ף מצטט את הגמרא בנוסח אחר: "מתקיף לה רבא", דהיינו: רבא "מתקיף" את דבריו ומקשה עליהם מתוך הגיון פשוט. ללמדנו שדברי רבא דוחים את דברי רב נחמן. יתרה מכך, ה'בית יוסף', מרן רבי יוסף קארו, שלרוב נשען על עמודי ההוראה - הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, מביא אמנם את דברי רב נחמן, אבל מסגנון דבריו ברור שמסקנת התלמוד היא כדברי רבא (או"ח סימן תרצג): "וכבר נתנו טעם לדבר בפרק קמא דמגילה (משום דקריאת המגילה זו היא הלילא ורבא אמר מי דמי בשלמא התם הללו עבדי

עבדי אחשוורוש או עבדי ה'? מדוע אין אומרים הלל בפורים?

הרב אליהו רחמים זייני שליט"א - נשיא הישיבה

ימי הפורים הממשמשים ובאים ממלאים את לבנו שמחה גדולה על ההצלה הגדולה שזכינו לה בימי מרדכי ואסתר. הצלה גדולה כל כך עד שימים אלה נקראים בלשון המגילה 'ימי שמחה ומשתה'. אך בתוך ההמולה החיובית חובה עלינו לעצור ולהתבונן בשאלה יסודית המנסרת בחללו של עולם. שאלה הנוגעת לשורש ההבדל שבין הגלות לגאולה.

דבר מפורסם הוא שבכל מועד שיש בו שמחה כללית לעם ישראל אנו מוסיפים את תפילת ה'הלל'. ובפרט כאשר מדובר על ניצחון בקרב, והצלה מפני אויבינו, כפי שאנו מוצאים בפסח ובחנוכה. התלמוד במסכת מגילה (יד.) עצמו נדרש לעסוק בשאלה זו: "תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? - אי הכי הלל נמי נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. - יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? - כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אנן. - בין לרבא בין לרב נחמן קשיא: והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו - חזרו להכשירן הראשון". מדוע אין אומרים הלל בפורים?

על חירות, תמורת נזיד עדשים של תלות.

בין שושן הבירה למדינת ישראל

לעומת המציאות של הגלות, הקמת מדינת ישראל אינה רק הצלה ממיתה לחיים (כפי שהיה לאחר השואה), אלא יציאה מעבדות לחירות. מעבדות לאומות העולם - לעצמאות מדינית ורוחנית בארצנו. חזרנו להיות ריבוניים. צה"ל הוא מהצבאות החזקים בעולם. המציאות הטכנולוגית, הכלכלית והרוחנית בארץ היא בגדר נס גלוי, שונה לחלוטין מהדלות והפחד שאפיינו את הגלות.

איזה שפע, איזו עוצמה. חיל האוויר שלנו מתאמן בגרמניה, מעל אדמת המרצחים, ואיש לא מעז לגעת בנו. אנו מוכרים נשק למעצמות. מדינות אויב חזקות חוששות מהטכנולוגיה הישראלית.

זהו השינוי הקוסמי שמתחולל כאשר עם ישראל חוזר לארצו. ארץ ישראל איננה רק מקום גאוגרפי; היא התנאי להתגלות האלוהית השלמה. בגלות, הקב"ה פועל ב'הסתר פנים', ללא נביא וללא גילוי שכינה. לכן המגילה נקראת 'אסתר'. הנס קיים, אך הוא מוסתר בדרכי הטבע והפוליטיקה. כאן, בארץ, אנו חוזרים למדרגה של 'עבדי ה' ולא עבדי אומות העולם. אמנם נכון, יש עדיין אילוצים פוליטיים, אבל ראש הממשלה שלנו נוסע לווינגטון כריבון, לא כשתדלן המתרפס בפני הפריץ. יש אמנם עוד הרבה מה לשפר בתחום זה, אך עצם הכרזת הממשלה על צמצום התלות הביטחונית בארה"ב, מצביעה על כך שאנו בכיוון הנכון. וככל שנתחזק ברוח ובאמונה, כך תפחת התלות הזו.

הללו עבדי ה'

בפורים, המגילה מסתיימת בפסוק: "וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים". בסופו של דבר, למרות ההצלה, היהודי נשאר מקור הכנסה לשלטון הזר. המן רצה להשמיד, והמלך ויתר על הכסף של המן, לכן כעת היהודים צריכים לשלם את המס. זוהי השורה התחתונה של הגלות. מרדכי היהודי מתואר כ"דובר שלום לכל זרעו". הגאון מוילנא מסביר שמרדכי היה צריך לדבר שלום גם לגויים, לעשות להם טובות, כדי 'לקנות שקט' עבור עמו, מחשש למה שיקרה אחרי מותו. הפחד הקיומי לא נעלם.

לעומת זאת, דור התקומה הוא דור של "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". השמחה שלנו בפורים צריכה להיות גדולה, אך

ותלות בגויים.

עבדות מודרנית

כאן אנו מגיעים לנקודה המרכזית המבדילה בין 'דור פורים' לבין 'דור התקומה', ולהבנה עמוקה של מושג ה'עבדות'. ישנם הטוענים: מה ההבדל? הלא גם היום מדינת ישראל תלויה בארה"ב, וגם היום יש לחצים בינלאומיים. זה אמנם נכון, אך זוהי טעות הבנה חמורה הנובעת ממנטליות גלותית שעדיין לא השתחררנו ממנה. להיות "עבד אחשוורוש" אין פירושו רק להיות כבול בשרשראות ברזל. עבדות היא מצב תודעתי בו היהודי, גם אם הוא עשיר ומצליח, אינו יכול לפעול למען האינטרס של עמו מפני שהוא מרגיש שייכות לזרים והזדהות איתם.

דוגמה כואבת ומזעזעת לכך ראינו בפרשת

”
נס בגלות,
גדול ככל שיהיה,
הוא נס פגום

פרויקט ה'לביא'. בשנות השמונים, מדינת ישראל עמדה בפני פריצת דרך היסטורית - ייצור מטוס קרב כחול-לבן, פרויקט שהיה מעניק לנו עצמאות ביטחונית וטכנולוגית אדירה. הפרויקט בוטל בטענה של חוסר תקציב - היה חסר סכום של כארבע מאות מיליון דולר. אולם, מי עמד בראש המאבק נגד הפרויקט בארה"ב? מי פעל בשירות התעשייה האווירית האמריקאית, כדי למנוע מישראל את העצמאות הזו? יהודי דתי, בוגר 'ישיבה יוניברסיטי'! כאשר שאלו אותו: איך אתה כיהודי פועל נגד האינטרס של עמך? תשובתו הייתה: אני אמריקאי.

במונחים יהודיים זוהי עבדות! כאשר יהודי מוכשר, בוגר ישיבה, מרגיש שהנאמנות שלו למדינה זרה קודמת לטובת עמו - הוא 'עבד אחשוורוש' במלוא מובן המילה. הוא חי בכלוב של זהב, אך נשמתו משועבדת. והתוצאה? הפרויקט בוטל. עקב כך גם הרבה מהנדסים עזבו את הארץ. ולבסוף, מה קרה? באינתיפאדה הראשונה המדינה הוציאה סכומי כסף גדולים פי כמה וכמה מהסכום שהיה חסר ללביא. המציאות טפחה על פנינו: ויתרנו

י' ולא עבדי פרעה אבל הכא מאי נימא הללו עבדי י' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנן כלומר דהא לא נגאלו אלא מן המיתה בלבד אבל עדיין נשארו משועבדים לאחשוורוש".

אולם חשוב להדגיש: זו איננה מחלוקת תיאורטית בלבד, אלא הכרעה בעלת משמעות אדירה לדורנו. הפסיקה כרבא מלמדת אותנו שנס בגלות, גדול ככל שיהיה, הוא נס פגום. הוא נס של שעבוד. כדי להבין את עומק דברי רבא, ואת ההשלכה שלהם על ימינו, עלינו לצלול לעומקם של דברים ולחזור למקורות הקדומים, אל תקופת הגאונים.

עומק הגלות תחנן ביום משתה

רב עמרם גאון, ראש ישיבת סורא במאה התשיעית, כתב את הסידור הראשון המוכר לנו, ובו קבע את סדר התפילה לדורות. כאשר הוא מגיע לפורים, הוא כותב דבר שיישמע לאוזן המודרנית כבלתי נתפס: בפורים נופלים אפיים - אומרים תחנון! כיצד ייתכן הדבר? הרי זהו יום משתה ושמחה, אפילו חתן ביום חופתו אינו אומר תחנון, וכיצד ביום שבו ניצל עם ישראל מכליה אנו נופלים על פנינו? מסביר רב עמרם גאון: מאחר ואין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, המשמעות שיום פורים אינו יום של גאולה שלמה, ועלינו אם כן לבקש רחמים "שיגאלנו באחרונה כבראשונה".

מדוע? משום שנס בגלות הוא תמיד נס חסר. נס שיש עמו קלון. כדי להציל את עם ישראל, אסתר המלכה נאלצת להישאר לחיות עם גוי, לחיות בטומאה, בניגוד לכל עקרונות התורה. בפורים אמנם ניצלנו ממיתה לחיים, אך המחיר היה כבד: הישארות תחת עול הגויים, תלויים בחסדיהם, ולהמשיך לחיות בטומאת ארץ העמים. זוהי המשמעות האמיתית של "עבדי אחשוורוש".

רבתינו לימדו אותנו יסוד עצום ונורא: יהודי בחוץ לארץ, גם אם הוא מדקדק במצוות, נמצא במציאות של עובד עבודה זרה, וכדברי התלמוד במסכת ע"ז (ח): "תניא, רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן". המציאות בגלות היא מציאות של בית קברות. הנבואה מסתלקת ברגע שיוצאים מארץ ישראל. ולכן, נס המתרחש בחוץ לארץ, נעדר את הגילוי האלוקי השלם המחייב שירה והלל בברכה. הלל הוא ביטוי ציבורי לשלמות, ואי אפשר לומר שירה שלמה על מציאות של שעבוד

ותקומת ישראל. כאשר אנו קוראים את המגילה השנה, נכוון להודות לה' על העבר, אך גם ובעיקר - להודות לו על ההווה. על כך שאיננו זקוקים עוד לחסדי אסתר בארמון המלך הזר, אלא אנו בונים את ארמון המלוכה של עם ישראל בארצו. זוהי החירות האמיתית, ועליה ראוי לומר: "הללו עבדי ה'" - ולא עבדי אחשוורוש.

אחשוורוש לעבדות ה' באמת. לכן, ביום העצמאות אנו אומרים הלל שלם בברכה. כי ביום העצמאות לא רק שניצלנו ממיתה לחיים (לאחר השואה), אלא יצאנו מעבדות לחירות. חזרנו הביתה. כל עם ישראל נהנה משפע שלא היה כדוגמתו בהיסטוריה היהודית. עלינו להעריך זאת ולהכיר תודה לה'! עלינו להבין שאנו חיים בתוך הנס הגדול ביותר, נס קיבוץ גלויות

מהולה בהכרה עמוקה של ההבדל התהומי בין נס פורים לנס בא". אנו שמחים על ההצלה של אבותינו, אך זוכרים שבאותה עת הם נותרו עבדים. התיקון האמיתי לפורים, וההשלמה של הנס, נמצאים רק בחזרה לארץ ישראל. רק כאן, במקום שבו הנבואה שורה, במקום שבו הקודש מקבל את ביטוי המלא בחיי מעשה, בצבא, בכלכלה ובמדינה, ניתן לעבור מעבדות

עבודה שבלב

הרב ידידיה זייני - ראש הישיבה

ויתפלל אלישע ויאמר ה' פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה' את עיני הנער וירא והנה הָהָר מלא סוסים ורכב אש סביבת אלישע. מלך ארם מגיע להילחם עם ישראל ובשלב הראשון צר על עירו של אלישע הנביא. לקראת הבוקר משרתו של אלישע רואה את החיל הגדול ונתקף בבעתה וחוסר אונים. אולם הנביא אלישע, שראיתו הרוחנית היתה נשגבה, ראה את החיל הרוחני הכבד שהגיע כדי להגן על עם ישראל, ומבקש מהקב"ה שיפקח את עיני משרתו, דהיינו שייתן לו מבט רוחני כך שיוכל לזהות מציאות שאיננה נגלית לאדם בהסתכלות חומרית. ואכן אותו משרת מתוודע לסוסים ורכב האש שנמצא בראש ההר. אנו רואים שוב שהביטוי פקחת עיניים מבטא השגה רוחנית גבוהה מהמצב הנוכחי בו שרוי האדם.

מיהו העוור?

עד עתה ביארנו מהי פקחת עיניים. אולם עלינו לברר מדוע מברכים "פוקח עוורים" ולא "פוקח עיניים"? נוסח זה לקוח מפסוק בספר תהילים (קמו): "ה' פקח עֵוְרִים ה' זָקַף כְּפופִים ה' אָהֵב צְדִיקִים". מיהם העוורים, ומה השבח והמעלה הגדולה שאנו משבחים לה' על כך? בכדי לענות על שאלות אלה המדרש מביא משל (מדרש תהילים, קמו): "ה' פוקח עורים אין צער גדול ואין יסורים גדולים וקשים כעורון עינים. למה הדבר דומה? למי שהיה מעביר משאות של גמלים ושל חמורים טעונים ועוברין בדרך. נתנו על אחד מהם משאוי שוה לכולם ... והיה מזהיר עליו ואומר הזהרו בו ... נכנסו למדינה באו להתיר מן הבהמה. אמר להן בעל הבית מזה התירו תחלה שטענתי עליו יותר מכלן. כך הקב"ה מצוה על העורים, שאין ייסורין גדולים מהם, וכן הוא אומר (דברים כו יח) ארור משגה עור בדרך. וכשיבואו לרפאות העולם, אינו מרפא תחלה אלא העורים, שנאמר ה' פוקח עורים. ומי הן העורים? הדורות האלו שהולכות בתורה כעורים".

העיוור נמשל לגמל הנושא משא כבד מאוד, הרבה יותר משאר הגמלים, ובגין כך יש לפרוק את משאו ממנו לפני כולם. כך גם העיוור סובל ייסורים קשים יותר מכל שאר בני האדם. ומכיוון שכך, יש קדימות לרפואתו בשעה שה' ירפא את כל

פוקח עוורים - בין ראיה להתבוננות רוחנית

מדי בוקר, בעומדנו לפני בורא עולם בברכות השחר, אנו מברכים "פוקח עוורים". לכאורה, ברכה זו תמוהה שהרי רובנו ככולנו ברוך ה' רואים, ואף בלילה לא היינו עוורים במובן הפיזי של המילה. אם המטרה היא להודות על חזרת מאור העיניים לאחר השינה, היה ראוי לנסח זאת כ"נותן חוש ראייה" או לשון דומה לה. מדוע אם כן בחרו חכמינו להשתמש דווקא במושג הקיצוני של "עוורון" ו"פקיחה"?

כדי לרדת לעומקו של עניין, עלינו לבחון את המושג פקחת העיניים בתורה. כבר בראשית דרכה של האנושות, אנו פוגשים את הבטחת הנחש (בראשית ג): "וּנְפַקְחוּ עֵינֶיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹקִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע". בהמשך המאמר נעסוק בקושיא העולה מתוך דברי הנחש, אך בשלב זה כבר ברור לכל מעיין כי אין הכוונה כאן להוספת חוש פיזי, שהרי אדם וחיה ראו היטב קודם לכן.

פעם נוספת שאנו מתוודעים למושג זה נפגוש אצל הגר שפחת שרה (בראשית כא): "וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מְלֶאךָ אֱלֹהִים אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מָה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם... וַיִּפְקַח אֱלֹקִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". מה כוונת התורה באומרה ויפקח אלקים את עיניה? והיכן בדיוק היתה הבאר עד עכשיו אם לא לפני? ולא ידוע לנו שהגר היתה עוורת! על כך משיב רבי אברהם בן הרמב"ם בפירושו על התורה: "ויפקח אלקים - גילוי של השגה שכלית והוראה. לא שהיה לעיניה מכסה המונע מלראות בעיניים...". מדובר פה בהשגה נבואית. הגר זוכה לאיזושהי השגה רוחנית כאשר היא רואה את המים. באיזו השגה מדובר? יש חכמים שהסבירו באופן רציונאלי שמסיבות שונות, לעיתים אדם לא רואה דבר מה מול עיניו, בבחינת חוסר תשומת לב. אולם בפשט הדברים מדובר על השגה רוחנית נבואית. ובמיוחד לאור פירוש של כמה מדרשים שאומרים שמדובר היה בבארה של מרים. אם כן פקחת עיניים זהו מבט מעמיק על המציאות. פעם נוספת התנ"ך עוסק בפקחת עיניים אצל הנביא אלישע (מל"ב ו): "וַיִּשְׁפֹּם מִשְׁרַת אִישׁ הָאֱלֹקִים לָקוּם וַיֵּצֵא וְהָיָה חֵיל סוּבָב אֶת הָעֵיר וְסוֹס וָרֶכֶב וַיֹּאמְרוּ נִעְרוּ אֵלָיו אָהָה אֲדֹנָי אֵיכָה נַעֲשֶׂה: וַיֹּאמֶר אֶל תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אֲתָנוּ מֵאֲשֶׁר אֹתָם:

רוצים לשתף אותנו בדעתכם או תגובתכם בנושא מסויים?

הארות והצעות יתקבלו בברכה!
מוזמנים לסרוק את הברקוד

מחדש וכולם רואים את ההתחדשות הפלאית של הבריאה, השגחתו של ה' יותר ברורה, יותר מפורשת. אולם אם נעמיק את מבטנו, נבחין כי היכולת להכחיש את מציאותו והשגחתו של ה' בעולמנו קיימת רק כאשר יש הסתר פנים. לילה במובן של גלות, חושך רוחני וצרות. כאשר יש הסתר פנים מיד עולות השאלות. איפה היה ה' בשואה? בשמחת תורה? היצר הרע מנצל את אי הוודאות כדי להכחיש את נוכחות ה'. אבל, כאשר חוזר ומאיר העולם, כאשר המציאות הופכת לטובה יותר, כאשר עם ישראל נגאל וידינו גוברת על אויבינו, בעת ההיא ליצר הרע אין יכולת לפגוע ולסמא את העיניים. "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי...". אף אחד לא שאל את עצמו בקום המדינה היכן היה ה'. זה היה ברור! ולכן בברכות השחר שאומרים מיד בסיום הלילה ותחילת היום, אנו מברכים 'פוקח עורים'. בעת התחדשות העולם, בין אם נפרש זאת בפשט הדברים ובין אם במבט המעמיק, עינינו נפקחות לרווחה. המציאות כהווייתה נגלית במלוא תפארתה. לכן בברכות ק"ש נאמר 'אמת ויציב'. ה' איתנו וזה דבר יציב ללא שום פקפוק. האדם מכיר בבוראו. האדם מכיר באמת באופן יציב!

הירידה מאמת לטוב והחזרה בתשובה
לאחר שהבנו כי פוקח עורים הוא המצב בו האדם מתבונן במבט רוחני ומזהה את השגחת ה' התמידית על המציאות, נותר לנו קושי שעלינו לפתור: לאחר שהאדם הראשון חוטא בעץ הדעת התורה מספרת ש"ותפקחנה עיני שניהם...". יוצא שהחטא הוא שהביא אותם לפקחת עיניים, בניגוד למה שלמדנו שהחטא מסמא! מי שהתמודד עם שאלה זו הוא הרמב"ם במורה נבוכים: "...השכל אשר השפיע הבורא על האדם, והוא שלמותו האחרון... וצווה בו שהוא בצלם אלקים ובדמותו, ובגללו דיבר אתו וצווה אותו... ולא תהיה הצוואה לבהמות, ולא למי שאין לו שכל, ובשכל יבדיל האדם בין האמת והשקר, וזה היה נמצא בו על שלמותו ותמותו..." בהמשך לביאורנו, הרמב"ם מסביר שהשכל הוא הביטוי למימד הרוחני שבאדם. הוא המבדיל אותנו מן הבהמות, והוא מקנה לנו את צלם האלקים ודמותו. ומה תפקידו של השכל? להבדיל בין האמת והשקר. לפני החטא האדם חי על פי מושגים של אמת ושקר ולא במונחים של טוב ורע, נאה ומגונה. ממשיך הרמב"ם: "אמנם המגונה והנאה במפורסמות לא במושכלות, כי

(חולין קה:) שיש ליטול מים אחרונים משום מלח סדומית המצוי באוכל ומסמא את העיניים. מבאר הרב קוק (עין איה ברכות א, מו) סדום היא מרכז התאוה העולמי ומסמלת את סימיו העיניים, ולכן כאשר לוט בורח עם משפחתו מצוים עליו המלאכים לא להביט אחר, וכאשר אשתו מביטה היא נהפכת למלח. כל עניינו של יצר הרע הוא לסמא את עינינו מלפעול על פי שיקולים רוחניים. ומה מטרתו הסופית? היצר הרע מוכן לתת לנו כסף, כבוד, הנאות, הכל, רק לא לראות את האמת! הכל, רק לא לראות פני ה'. ולכן יעקב

ומי הן העוורים? הדורות האלו שהולכות בתורה כעוורים

קורא למקום פניאל - "כִּי רָאִיתִי אֱלֹקִים פְּנִים אֶל-פְּנִים וַתִּצָּל נַפְשִׁי". ולכן, מסביר הכלי יקר, העלו אבק. אדם שנכנס לו אבק לעיניים מתקשה לראות. ואותו אבק מגיע עד כסא הכבוד, דהיינו עד למקום בו השגחת ה' מתגלית. כסא הכבוד מבטא את נוכחות ה' בעולם. אין ניסים, הכל בדרך הטבע, במקרה. ומיהו העם המייצג אותו בעולם? עמלק שכל עוד הוא קיים כסאו של ה' לא שלם. אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא כי תצא, יא)... כל התרחשות היא מקרית, כל אירוע הוא טבעי, והקב"ה כלל לא פועל בעולם. זהו אותו אבק שמסמא את עיני האדם מלראות את השגחת ה' בעולם.

אולם היצר הרע לא מצליח להכניע את יעקב! התורה מספרת שהם נאבקו עד עלות השחר. "ויאבק איש עמו עד עלות השחר..." - עד ולא עד בכלל. כאשר מגיע השחר המלאך חייב לעלות לשמים. מה מסמל השחר? ומדוע אין לשרו של עשו אפשרות להמשיך להילחם מאותו זמן? על כך משיב הכלי יקר: "כי עלות השחר היה מעכב על ידו שלא היה יכול להביאו לידי הכחשת האלוק. לפי שעל ידי עלות השחר הכיר באמת כי יש לעולם בורא ומנהיג...". הכלי יקר מבאר במובן הפשוט של המילה שחר. מתי יש אפשרות לרע לפעול? בלילה! אולם מהרגע בו מאיר העולם

העולם מייסוריהם. ושוב נשאלת השאלה מי הם אותם "עוורים" שהקב"ה עתיד לרפא? משיב המדרש - אלו אותם דורות שהולכים בתורה כעוורים.

וכאן אנו פוגשים שוב את אותו הרעיון: פקחת עיניים איננה עוסקת במערכת הראייה הגשמית, אלא משהו אחר לחלוטין. זהו המבט הפנימי המסוגל לחדור מבעד למסכי החומר ולראות את המציאות כפי שהיא באמת.

העיוורון האמיתי אינו היעדר אור בגלגל העין, אלא חוסר היכולת להכיר את האמת. מהיכן מגיע אותו עיוורון ומהו הגורם לו? על כך עונה הרב חיד"א, שהחטא הוא הגורם המרכזי לעיוורון! בביאורו 'חומת אנך' על הפסוק ה' פוקח עורים הוא כותב: "...וכמ"ש הרב כלי יקר שנקרא הפלוני ס"מ שמסמא את העינים וכן החוטא סמו"י מן העין. ועל ידי התשובה ה' פוקח עורים שמאיר עיניהם להכיר בחטאם ולשוב...". העבירה מטמטמת את הלב ומסמאת את העיניים מלראות את רצון ה' ואת השגחתו במציאות. זהו תפקידו של ה"ס"מ" - כשמו כן הוא: מסמא את העיניים כדי שהאדם יפעל מתוך אינטרסים צרים וחומרניים, ויזנח את האידיאלים האלקיים והתורניים ולכן בכדי לחזור בתשובה עלינו בראש ובראשונה להכיר בחטא.

אבק בעיניים

נוכל למצוא רמז בתורה לעניין סימיו העין על ידי היצר הרע בסיפור המאבק בין יעקב למלאכו של עשו. כאשר יעקב נאבק במלאך, התורה משתמשת בלשון 'ויאבק' לא במקרה. שורש המילה הוא אבק, וחז"ל אכן דורשים שהעלו אבק עד כסא הכבוד (חולין צא).

מה פשר אותו מאבק, מהו אותו אבק, ואיך אפשר להעלות אבק עד כסא הכבוד? מבאר הכלי יקר (בראשית לב) שסיפור מאבקו של יעקב אבינו עם שרו של עשו חושף את שורש המלחמה על הראייה: "...אחר שהסכימו רוב המפרשים שמלאך זה הוא ס"מ, שרו של עשו...כל חפצו וישעו לסמא עיני האדם ולהכותו עיוורון ולעשותו סומא מעין השכלי עד אשר לא יוכל הרוואה לראות במראות האמת לבוא ולראות פני ה'..."

שרו של עשו, היצר הרע, מנסה למנוע מהאדם לבחון את המציאות על פי השכל. מהו אותו שכל? לא מדובר על שכל רציונאלי בלבד, אלא על הבנה הנובעת מתוך מבט אמוני ונשמתי. כך גם לומדים מסוגיית מים אחרונים. חז"ל אומרים

חיים בתוך עולם חומרי, מבולבל, עולם בו הס"מ מסמא את עינינו מידי יום, עולם של מושגי טוב ורע, של דמיונות רגשות ותאוות חומריים, זוהי איננה ירידה כי אם עליה.

ראיה לדבר נמצא בתורה עצמה שעוסקת במונחים של טוב ורע. "ראה נתתי לפניך... את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע". הכלים שעומדים לרשותנו בעבודת ה' בעולם שלנו כפי שהוא עכשיו הם כלים של טוב ורע, ומתוכם אנו שואפים להגיע למדרגה של אמת ושקר. מהרגע בו הגדיר ה' עבורנו מהו טוב ומהו רע, ואנו נשאף להגיע לאותו טוב, רק בדרך זו נוכל לחזור ולתקן את חטא האדם הראשון שפגם בשכל הנבדל, פגם בראיה הרוחנית הצלולה והנקייה. עלינו לזכך את רגשותינו על מנת להרגיש שרצון ה' זהו הטוב, וההיפך זהו הרע. וכך נוכל לחזור להתקרב חזרה להבנה עפ"י אמת ושקר. וזוהי המשמעות של פקחת העיניים בכל בוקר - כשאנו מברכים בבוקר "פוקח עוורים", אנו מבקשים לחזור, ולו במעט, לאותה בהירות של אמת. אנו מודים לה' על שנתן לנו את התורה כ"לקח טוב", שבאמצעותו נוכל לזכך את הרגש ואת השכל ולראות שוב את האמת האלקית מבעד למסכי ה"טוב והרע" של העולם הזה.

וידעו כי עירומים הם. לא אמר ותיפקחנה עיני שניהם ויראו. כי כאשר ראו קודם ראו אחרי כן. אבל נתחדש בו עניין אחר שגילה בו מה שלא היה מגנהו קודם.

מה השתנה לאחר האכילה מעץ הדעת? לא המציאות עצמה אלא המבט שלנו עליה. ולכן לא כתוב "ותיפקחנה... ויראו" כי הם ראו גם קודם לחטא, אלא שכעת הם רואים דבר ומגנים אותו! נותנים לו פרשנות של דבר טוב או רע. ולכן אומר להם הנחש אם תאכלו מאותו עץ, תהיו כאלקים יודעי טוב ורע... ולא יודעי אמת ושקר.

"ודע כי זו המילה פוקח לא תיפול בשום פנים אלא עניין גלות ידיעה לא ראות חוש שהתחדש". ומסכם הרמב"ם שהמילה פוקח איננה עוסקת כלל בשיפור חוש הראיה מעורר לרואה, ואין היא מבטאת מציאות שלפני כן לא ראינו וכעת אנו רואים, אלא היא מבטאת גילוי ידיעה שהיתה נסתרת או לא קיימת לפני כן. אם אכן אלו פני הדברים השאלה נותרת בעינה - האדם ירד ממדרגתו ולא עלה כפי שהיינו מצפים כשעיניים נפקחות! אלא שיש להבין שכל זה עוסק בעולם שלפני החטא. אכן עבור האדם הראשון ממצב של שכל נבדל למצב של דיבור במונחי טוב ורע זוהי ירידה. אבל עבורנו, שאנו

לא יאמר: השמיים כדוריים - נאה, ולא: הארץ שטוחה - מגונה, אבל יאמר אמת ושקר". כאשר אנו אומרים על משהו שהוא נאה, זהו תיאור סובייקטיבי ולא אובייקטיבי. ולכן על עובדות הקשורות למציאות אומרים אמת או שקר. עד כדי כך ש"אפילו הגלוי שבמפורסמות בגנות והוא גילוי הערוה לא היה זה מגונה אצלו ולא השיג גנותו". האדם היה ערום מכיוון שהיה כל כך נשגב ונבדל מתאוות שלא היה חי בעולם מושגים של ימינו שגילוי דבר צנוע הוא דבר מגונה. מתי התנתק האדם מהשכל האלקי? מתי התחולל המהפך והאדם התחיל להתבונן על המציאות במשקפיים של טוב ורע, נאה ומגונה? וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמר כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיניים נענש בששולל ההשגה ההיא השכלית". ברגע בו האדם שפט את עץ הדעת כדבר שהוא "טוב למאכל ותאוה לעיניים" זה הרגע בו נטה אל תאוותיו ומאז נוצרה בו תודעה של יחס שלילי למציאות הבריאה. פתאום להיות ערום זה מגונה, כי זה חלק מעולם תאוות נמוך וחומרי. ואז נלקחה ממנו ההשגה השכלית - הראייה הרוחנית. "והתבונן אומרו ותיפקחנה עיני שניהם

אור וישועה

ישיבת 'אור וישועה' חיפה מזמינה אתכם!

אור וישועה

יום שני | י"ד אדר
פאירברג 8 חיפה

הרקדה ישיבתית אלפתי

ריקודים אל תוך הלילה
באווירה שמחה וקדושה

לזיכרון נשית (נחמה!)

תחילת הרקדה 20:30

לאחרונות השבת
החזקה של הישיבה
סרקו את הברקוד

להצטרפות לקבוצת
החיזוקים הקצרים
של הישיבה
מוזמנים לסרוק
את הברקוד

מחשבה

הרב נדב טולדו

3. נדיבות באמונה: הדרגה הגבוהה ביותר. לקרב רחוקים, להשיב לב טועים ר' אברהם מסביר שאפילו מצוות תוכחה צריכה להתקיים מתוך נדיבות. זהו ביטוי לתשוקה אדירה לתורה ולאמונה, הרצון שגם השני יהיה שותף לטוב.

התורה קבעה מצוות מעשיות (מתנות עניים, פאה, צדקה, הלוואה) כדי לבסס את המידה הזו בנפשנו באופן טבעי. על נקודה דומה עומד גם הרב קוק (בעין אי"ה): 'המעשים החיצוניים הם שמכשירים את הרגש'. המטרה אינה רק ש"נדע" שחשוב לתת, אלא שניתן ואינה שנדע שחשוב לעזור אלא שנעזור.

הביטוי אל אברהם אביכם ואל ישרה תחוללכם (ישעיהו נא)

אנו נקראים להתבונן באבינו הראשון, אברהם, שיסד את מנהג הנדיבות בעולם. ר' אברהם מדגיש לנו, אל תטעו לחשוב שנדיבותו הסתכמה רק ב"אש"ל" (אוכל, שתייה, לינה). זו הייתה ה'המעלה הפחותה במעלות נדיבותו אלא דע כי נדיבותו ע"ה היתה גם בחכמתו ודתו והשפעתו וממונו'.

יהי רצון שנזכה לקיים בנו את דברי הרב: שהנדיבות בממון תעיד על ביטחון בה', הנדיבות בהשפעה תעיד על שלמות האמונה, והנדיבות בדת תעיד על אהבת ה' ואהבת התורה.

הנדיבות המשובחת איננה סתם פיזור ממון לכל דורש ולכל המזדמן. כפי שהקב"ה חנן את האדם בשכל לעומת בע"ח, וציווה על נדיבות לאח יותר מהגוי ואפילו לא נתגלה לכל יהודי אלא לנביא הראוי לכך בלבד. כך הנדיבות דורשת אבחנה: להיטיב ממה שחנן אותך ה' למי שבאמת צריך וראוי לכך. עלינו לזכור שכל רכושנו הוא מאת ה', ועלינו להשתמש בו כרצונו.

שלושה מעגלים של נתינה רבי אברהם מחלק את הנדיבות לשלוש דרגות, מהחומר אל הרוח:

1. נדיבות בממון: הדרגה המוכרת. שלא יטמין האדם את מה שחננו האל כדי להורישו לאחרים, בבחינת "יצבור ולא ידע מי אוספם" (תהילים ל"ט). לעיתים העושר ניתן לאדם כניסיון, ואם הוא הופך את הכסף לערך במקום לאמצעי - זהו עינוי ועונש לחוטא שמתעסק בכסף כל חייו.

2. נדיבות בהשפעה: לתת מעצמך גם כשלא מדובר בכסף. לתת עצה טובה, להפעיל קשרים ("לדבר עם פלוני"), לעזור לזולת בכוח ההשפעה שלך. ושלא יאמר אדם אני עסוק מדי או עוסק בדברים חשובים מדי, שכן אפילו אלישע שאל את אשת הנביא, שביקשה ממנו עזרה, האם יכול לדבר עם שר הצבא או המלך למענה?

מהי נדיבות אמיתית?

נדיבות היא הענקת טובה למי שאין לו תביעה או חיוב עליך. כך פותח רבי אברהם, בנו של הרמב"ם, את הפרק העוסק במידה זו בספרו "המספיק לעובדי השם" כלומר, הנדיבות מתחילה היכן שהחובה מסתיימת. ומיד ממשיך בהגדרה מפתיעה: 'והנדיבות היא מין המידות התרומיות וממטרות התורה ומן התכונות המיוחדות לו יתעלה' לו היינו שואלים אדם ממוצע מה הן עשר המטרות המרכזיות של התורה, ספק אם "נדיבות" הייתה נכנסת לרשימה. אך ר' אברהם מזכיר לנו: הבריאה כולה היא מעשה של נדיבות. בניגוד לתפיסה המצרית של "אני עשיתיני", ההשקפה של היהודי היא כי "עולם חסד יבנה". הקב"ה לא היה חייב לברוא אותנו, ועצם קיומנו הוא גילוי של נדיבות אלהית.

ההבדל בין הנדיבות שהיא היפוכה של הקמצנות ובין הבזבז שהיא היפוכו של החסכון.

חשוב להבדיל: נדיבות היא ההפך מקמצנות, אך היא איננה בזבזנות (שהיא ההפך מחיסכון). בזבזנות וחיסכון הם עניינים שבין אדם לעצמו, ואילו נדיבות וקמצנות הם עניינים שבין אדם לחברו. ייתכן אדם שהוא בזבזן גדול לעצמו, אך קמצן כלפי אחרים. אך כמובן שהמשובח ביותר הוא חסכן על עצמו ונדיב כלפי אחרים.

שיהא האדם נדיב ומיטיב ממה שחננו ה' יתעלה לאלה הצריכים וראויים לכך

שׁו"ת

הרב חננאל עמי ישראל זיני - ראש המכון התורני

הרשות בידו". ולכתחילה מושכים את הסעודה אל תוך הלילה, מפני שכתוב "ימי משתה ושמחה", ואם כן יש לשמוח בשני הימים.

שאלה:

שלום הרב,

האם מותר בפורים ללכת לניחום אבלים?

תשובה:

אמרו חז"ל במסכת שבת (יב:): "אמר רבי חנינא: בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת". והסביר רבינו חננאל (שם) "שמא יבקש עליו רחמים בצרה ובצעקה", ואסור להתפלל על החולה בשבת אלא אם כן מדובר בחולה שנמצא בסכנה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רפח סעיף י. ועיין בערוה"ש שם סקי"ז). וכן כתבו הרי"ף (שבת ה:) והרא"ש (פ"א סימן ל) ועוד. והסבר זה הוא לגבי החולים, אך לגבי ניחום האבלים, ייתכן שכוונתם הוא כפי שהסבירו חכמים אחרים שהמנחם אבלים בשבת, הרי הוא כמבטא אבלות בפרהסיא בשבת (ראבי"ה סימן תתמא, הלכות שמחות למהר"ם סימן ס, רבינו המרדכי מ"ק רמז תתצו), שזה אסור.

אך מכל מקום רבים מחכמי ישראל הסבירו שזה מפני שהמבקר את החולה והמנחם את האבל מצטער בשבת, ובכך מבטל מצות עונג שבת (רש"י. ר"י מלוניל, ר"ן ונמו"י על הרי"ף שם). וכן כתב רב אחאי גאון. וההיתר שהתירו בקושי, הוא מפני שזו מצוה לבקר את החולים ולנחם אבלים.

בפורים אין מצוות עונג שבת, אך אלו ימי משתה ושמחה (אסתר ט, כב. ועיין בפסחים סח: ובמגילה ה:), ולעניינים רבים פורים נחשב כיום טוב (מגילה ד. ועיין ברמ"א סימן תרצה סעיף ב וסימן תרצו סעיפים ה,ז. ועיין ברכי יוסף וערוך השולחן על סעיפים אלה). ולכן ודאי שאין ללכת לכתחילה לניחום אבלים בפורים, אבל בשעת הצורך מותר, במיוחד אם האבל מרגיש נשכח ביום פורים. וכל זה בתנאי שינחם אותם ויעודד אותם ולא ישקיע את עצמו בצערם (בית הבחירה שבת יב.).

מעכבות. כלומר מי שקיים מצוה ללא ברכה יצא ידי חובה, ולכן עדיף לקיים את המצוה בלי ברכה, ולא לברך ברכה שאינה צריכה. וכן כתב הב"ח (סימן תרצא ס"ק ד). וכן כתוב בהגהות מנהגי מהר"י טירנא (פורים סעיף א).

אולם כל זה לגבי מי שכבר מצא את עצמו בפורים ללא מגילה כשרה. אבל מי שיודע שלא תהיה לו מגילה כשרה בפורים, יכול לקרוא במגילה החל מ"א באדר עד ט"ו באדר בברכה כדעת הגאונים.

ב) לגבי מי שיש לו מגילה כשרה, אך אינו יודע לקרוא כמו שצריך, כתוב בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"ב הלכה ב) "אין מדקדקין בטעיותיה". ומביא הירושלמי סיפור על שני אמוראים שאחד היה קורא במגילה 'יהודים', והשני היה קורא 'יהודיים' והאמורא רב לא תיקן אף אחד מהם. אלא שיש שדייקו מסיפור זה שאין להחזיר את הקורא אלא לגבי טעות שאינה משנה את המשמעות [בניגוד לקריאת התורה בה יש להחזיר את הקורא גם על טעות שאינה משנה את המשמעות] אבל טעות המשנה את המשמעות יש להחזיר את הבעל-קורא (הרמב"ן ותלמידיו. מובא בבית יוסף סימן תרצ סעיף יד). אולם בשעת הדחק, שאין מי שיתקן את הקורא, יש לסמוך על חכמי ישראל שלא הבדילו בין הטעויות השונות. ומסיבה זו, אם אין מי שיודע לקרוא את המגילה בטעמים - יש לקרוא ללא טעמים.

שאלה:

שלום הרב,

מתי צריך להתחיל את סעודת פורים, האם יש עניין להתחיל לפני חצות?

תשובה:

כתב הרמ"א (סימן תרצה סעיף ב): "ונוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו בלילה. ומתפללים מנחה תחלה בעוד היום גדול; ורוב הסעודה צריכה להיות ביום, ולא כמו שנוהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה הוא ליל ט"ו. וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת. ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית,

שאלה:

שלום הרב,

מי שלא הספיק לשמוע את המגילה, יכול לקרוא או יכולים לקרוא לו מסידור או מחומש (מגילה לא כשרה כלשהי)? ואם יש מגילה כשרה, אבל אין מי שיודע לקרוא כמו שצריך?

תשובה:

א) ראשית יש לדעת, שמגילה אינה נפסלת בכל מה שפוסל בספר תורה. כך לדוגמא: מגילה שחסרות בה חלק מהמילים אינה נפסלת בכך - "אם השמיט הסופר באמצעה תיבות, אפילו עד חציה, וקראם הקורא על פה, יצא. הגה: אבל אם השמיט תחלתה או סופה, אפי' מעוטה, לא יצא; ואפי' באמצעה דוקא דלא השמיט ענין שלם. אבל ביותר מחציה, ... פסולה" (שולחן ערוך סימן תרצ סעיף ג). ב) מגילה שהסופר הוסיף בה ניקוד, אע"פ שאין לעשות כן, אין זה פוסל אותה (שם סימן תרצא סעיף ט).

אולם במידה ואין מגילה כשרה, כתוב ברוקח (הלכות פורים סימן רלו): "אמר רב יהודה אמר שמואל הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומוקמינן בציבור אבל ביחיד מותר כגון ספרים שלהם העשויים כס"ת ונראה אם אין מגילה כשירה יקרא בחומש דדמי להא שמורישין לולביהן לבני בניהם אף על פי שיבש פסול אין שעת הדחק ראייה". כלומר, בשעת הדחק מותר לקרוא במגילה שאינה כשרה. ודייק הבית יוסף (סימן תרצא סעיף י) מדברי הטור שכתב שיש מתירים לקרוא במגילה שאינה כשרה בשעת הדחק, שלדעתו יש לברך על קריאת מגילה שכזו. והעיר שעל פי הרמב"ם כפי שאין לברך על לולב יבש גם בשעת הדחק, אין לברך על קריאה במגילה פסולה גם בשעת הדחק.

ולכן פסק השולחן ערוך (סימן תרצא סעיף י) שבשעת הדחק יש לקרוא במגילה שאינה כשרה, בלא ברכה. וכן כתב בשו"ת הרמ"א (סימן לה), והוסיף שאפילו מי שאומר שיש לברך על מגילה שאינה כשרה, זה רק כאשר המגילה היא בקלף ובגלילה ולא במגילה מודפסת על נייר, ומכל מקום הכלל הוא שהברכות אינן

חדשות הישיבה

יום עיון לזכרו של הרב
יוסף משאש זצ"ל
ביום האזכרה של הרב יוסף משאש זצ"ל
קיימנו בישיבה יום עיון לכזרו ובמסגרתו
שמענו שיחה מרתקת על חייו ופועלו של
אותו תלמיד חכם עצום מפי נינו.

ביקור חיילים
"שומרים הפקד לעירק
כל היום וכל הלילה" -
הרב צדיאל ר"מ שיצור
ב' נסע לבקר את חיילינו
היקרים המשרתים
בחטיבת גולני לתת
דברי חיזוק ואידוד!

"שובו בנים שובבים"

בימי השובבים קיימנו בישיבה כנס חשוב על
אחד האתגרים הגדולים שבדור - "שימוש
נכון ברשת". את הכנס העביר איתן זימן
חוקר בנושא מדיה והשפעותיה.

טיול בוגרים
שיצורי ד' ומעלה יצאו לטיול בשבילי ארץ ישראל.
במהלך הטיול עצרו בצפורה הקדומה, עיר
בצלת היסטוריה תורנית עשירה בתולדות עם
ישראל, וראו בציניים את מקום מושבם ופועלם
של חלק מחכמי התנאים.
בנוסף, זכו התלמידים לשמוע שיחה מחזקת
מפי הרב דני סימלס שליט"א!

עורך ראשי: יהונתן רביבו 058-632-4642
לפרסומים והקדשות בעלון: 050-446-5711

נא לשמור על קדושת הגיליון
כל הזכויות שמורות לישיבת "אור וישועה" חיפה